Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Innovative Development in the Global Science»

(January 26-28, 2024). Boston, USA

No 186

FINANCE AND CREDIT

Проблеми забезпечення фінансової безпеки України

Краєвський Володимир Миколайович[1], Бардаш Сергій Володимирович[2]

[1] доктор економічних наук, професор,
декан факультету податкової справи, обліку та аудиту;
Державний податковий університет; Україна

[2] доктор економічних наук, професор,
професор кафедри аудиту та економічного аналізу;
Державний податковий університет; Україна

Анотація. В статті актуалізується запит щодо удосконалення фінансової безпеки країни у спосіб завершення модернізації системи управління державними фінансами, системи державного фінансового контролю, а також митного та податкового видів контролю. Також звертається увага на необхідності: впровадження єдиних міжнародних стандартів у сфері трансфертного ціноутворення, гармонізації податкового регулювання задля забезпечення сталості та єдності підходів при вирішенні спорів у цій сфері економічних відносин; розробки багатостороннього єдиного механізму боротьби з агресивним податковим плануванням, спрямованим на штучне зменшення бази оподаткування та переміщення оподатковуваного прибутку до низькоподаткових юрисдикцій, запровадження автоматичного обміну податковою інформацією між Україною та іншими країнами світу, зокрема, звітністю у розрізі країн міжнародних груп компаній та інформацією про фінансові рахунки.

Ключові слова: *фінансова безпека, державні фінанси, державний фінансовий контроль, митний контроль, податковий контроль, конвергенція облікових систем.*

В умовах невизначеності стратегії економічного відродження України, не завжди успішного пошуку прямих іноземних інвестицій в умовах дії воєнного стану, неабиякого значення набувають питання ефективного використання наявних фінансових ресурсів та удосконалення системи заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави, - захисту фінансових інтересів, досягнення збалансованого стану її фінансової системи, що характеризується якістю й узгодженістю фінансових інструментів, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю країни своєчасно й у достатньому обсязі генерувати та ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку.

Існуюча система управління державними фінансами в Україні, починаючи з 2013 року, знаходиться у процесі

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

FINANCE AND CREDIT

реформування. Протягом минулого часу чимало результатів в означеному напрямку було досягнуто, зокрема:

– затверджена концепція IT-централізації в системі управління державними фінансами на основі проведеного IT-аудиту;

– суттєво підвищено рівень прозорості у сфері управління державними фінансами (openbudget.gov.ua, BOOST).

Разом з тим залишилась й низка невирішених проблем, зокрема такі, як:

– неузгодженість та фрагментарність планування;

– недостатня передбачуваність бюджетної та податкової політики у середньостроковій перспективі;

– орієнтація на процес, а не на результат.

З означених, а також інших, не менш важливих причин, урядом України продовжена діяльність з реформування системи управління державними фінансами, метою якого визначена «... побудова сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення збереження фінансової стабільності держави та створення умов для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки через підвищення результативності мобілізації та витрачання державних коштів. Результатом її реалізації має стати більш ефективна система управління державними фінансами, яка разом з реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави, конкурентоспроможності економіки та динамічній інтеграції України в міжнародні ринки, зокрема в спільний ринок держав-членів ЄС» [1].

Наразі одним з основних критеріїв фінансової безпеки держави вважається достатність фінансових ресурсів, яка уможливлює нормальне існування та розвиток держави, регіонів, підприємницьких структур і громадян.

Розглядаючи питання достатності державних фінансових ресурсів слід згадати про окремі інструменти досягнення означеного критерію, основними з яких є державний фінансовий контроль, податковий та митний види контролю.

Так протягом останніх 15 років вітчизняні науковців звертали увагу як на посилення державного фінансового контролю, так і його методологічне та організаційно-методичне удосконалення. Окремі пропозиції з даного питання викладені у публікаціях [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Також окремі пропозиції щодо розвитку митного контролю в системі фінансової безпеки держави були викладені у публікаціях [8; 9].

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

FINANCE AND CREDIT

Проте й на початку 2024 року бажаних зрушень у забезпеченні фінансової та бюджетно-податкової дисципліни не було досягнуто. Серед фахівців поширена думка й про достатньо високий рівень контрабанди.

Щодо удосконалення податкового контролю варто зважати на те, що в сучасних умовах глобалізації торгових ринків корпоративні стратегії транснаціональних корпорацій (ТНК) орієнтовані на мінімізацію податків шляхом передачі відповідних активів у власність компаній, які зареєстровані в юрисдикціях з пільговим оподаткуванням з побудовою відповідних корпоративних структур. Означені дії ТНК спонукають до впровадження єдиних міжнародних стандартів у сфері трансфертного ціноутворення (ТЦУ), гармонізації податкового регулювання задля забезпечення сталості та єдності підходів при вирішенні спорів у цій сфері економічних відносин.

Україна входить до ТОП-15 країн, що розвиваються, вражених недугою втечі капіталу в офшори. За альтернативними підрахунками міжнародної організації Global Financial Integrity, протягом 2004-2013 років з України до низькоподаткових юрисдикцій було виведено близько 116 млрд дол США, а у 2017 році – 8-9 млрд дол США. Як наслідок, бюджет недоотримає близько 50 млрд грн на рік у зв'язку з несплатою податку на прибуток.

Означена девіантна поведінка платників податків спонукала провідні держави світу, зокрема держави G20, дійти висновку, що міжнародно-правові засади принципу податкової конкуренції потребують суттєвих змін, зокрема подальшого вдосконалення потребують міжнародно-правові стандарти у сфері трансфертного ціноутворення. Сучасні виклики, сформовані глобалізацією торгових ринків, спонукають міжнародну систему оподаткування оновити пріоритети функціонування, - перейти від протидії подвійному оподаткуванню з метою збереження доходів та можливості їх оподаткування тими країнами, звідки походять доходи, до активізації боротьби з витоком коштів до офшорів.

З 1 січня 2017 року Україна приєдналась до Програми розширеного співробітництва в рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та взяла на себе зобов'язання імплементувати Мінімальний стандарт Плану дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку з-під оподаткування (Плану дій «Base erosion and Profit Shifting» (BEPS)), який передбачає обов'язкові до виконання заходи, зокрема: захід 5 «Більш ефективна боротьба зі шкідливими податковими практиками, зважаючи на прозорість

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

FINANCE AND CREDIT

та сутність»; захід 6 «Запобігання наданню переваг за угодою за невідповідних обставин»; захід 13 «Настанови щодо документації трансфертного ціноутворення та звітування в розрізі країн»; захід 14 «Забезпечення більшої ефективності механізмів урегулювання спорів».

Саме приєднання України до Мінімального стандарту Плану дій BEPS стало основою для вимог з боку ОЕСР щодо підписання нашою країною MLI-Конвенції. Слід зазначити, що заходи 6 та 14 зазначеного Плану дій стосуються саме підписання та ратифікації зазначеної MLI-Конвенції, а також внесення змін до чинних міжнародних двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування шляхом проведення двосторонніх переговорів.

Державною податковою службою України з метою імплементації та практичної реалізації кроків Плану дій BEPS для розробки багатостороннього єдиного механізму боротьби з агресивним податковим плануванням, спрямованим на штучне зменшення бази оподаткування та переміщення оподатковуваного прибутку до низько податкових юрисдикцій, вживається ряд заходів, направлених на протидію ухиленню від оподаткування у міжнародних операціях, у т.ч. розроблення ефективних правил контролю за контрольованими іноземними компаніями (КІК), запровадження автоматичного обміну податковою інформацією між Україною та іншими країнами світу, зокрема, звітністю у розрізі країн міжнародних груп компаній (CbC) та інформацією про фінансові рахунки (CRS).

Зазначені заходи з підвищення рівня ефективності податкового контролю потребують застосування сучасних підходів і технологій обробки та аналізу великих масивів даних.

Проте, діджиталізацію процесів аналізу ускладнено ідентифікацією контрагентів-нерезидентів, з яким взаємодіють українські компанії та/або, які контролюють фізичні особи-резиденти України. Так наприклад, в митних деклараціях, податкових накладних, додатках до декларації з податку на прибуток підприємств при заповненні даних нерезидента застосовується літерний нестандартизований формат, що не дозволяє автоматизувати процес обробки великих масивів даних. Назви нерезидентів не є унікальними та можуть містити скорочення, символи, а також можуть бути заповнені великими або малими літерами, різними мовами тощо.

Зазначене не дозволяє проводити групування та відповідний аналіз в автоматичному режимі, оскільки не можливо сформувати переліки резидентів України у співставленні з контрагентами-

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

нерезидентами у зв'язку з тим, що назви нерезидентів не є унікальними. Вищевказане ускладнює, а в окремих випадках унеможливлює формування відповідних переліків платників податків.

Отже, виникла нагальна потреба в урахуванні існуючих міжнародно-правових інструментів задля зміни регулятивного поля в Україні у напрямі підвищення прозорості та транспарентності. Робота за міжнародними стандартами прозорості дозволить українському бізнесу стати рівноправним гравцем на міжнародних ринках, що сприятиме розширенню його присутності за кордоном, підвищенню інвестиційної привабливості України та пожвавленню її економічного зростання.

Одним з варіантів розв'язання означених проблем може стати розробка засобів та визначення впливу конвергенції облікових систем ідентифікації контрагентів-нерезидентів на ефективність митного та фіскального контролю, основа якої закладена у публікаціях [10; 11].

Остаточним результатом має стати створення достатніх передумов для забезпечення можливості аналізувати зовнішньоекономічні операції у розрізі нерезидентів в цілому по Україні, що дозволить не лише ДПС, а й Державній службі фінансового моніторингу України, Міністерству фінансів України, Національному банку України, Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерству юстиції України, Міністерству цифрової трансформації України, як суб'єктам державного фінансового моніторингу, забезпечити:

– розроблення заходів стримування суб'єктів, схильних до делінквентної поведінки, за допомогою своєчасного виявлення, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;

– своєчасне виявлення та ефективне блокування джерел фінансування терористичної діяльності;

– визначення відповідних заходів запобігання та протидії актуальним дійсним та потенційним загрозам;

– належний контроль за повнотою сплати податків, зборів та платежів.

– Сукупність означених дій має створити необхідний фундамент удосконалення фінансової безпеки держави.

References:

[1] Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 рр. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-derzhavnimi-finansami-na-20222025-roki-ta-planu-zahodiv-z-yiyi-

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

FINANCE AND CREDIT

realizaciyi-i291221-1805 (дата звернення 10.01.2024)

[2] Бардаш, С.В. (2009). Про доцільність централізації державного контролю в Україні. *Менеджмент*: зб. наук. пр., голов. ред. А.І. Кредісов. Вип. 12. С. 39-50.

[3] Бардаш С.В. (2010). Метод фінансово-господарського контролю: теоретична інтерпретація. *Фінанси України*. № 3. С. 117-126.

[4] Фінансовий аудит: інформаційно-аналітичне забезпечення: монографія / Є.В. Мних, С.В. Бардаш, К.О. Назарова, О.Л. Шерстюк, В.П. Белякова, В.П. Міняйло]; за ред. Є.В. Мниха. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 416 с.

[5] Bardash, S., & Baraniuk, Y. (2016). FINANCIAL AUDIT AS A PART OF STATE ADMINISTRATION IN UKRAINE: CONDITION AND PUBLIC NEED. *Baltic Journal of Economic Studies*, *2*(2), 5-13. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2016-2-2-5-13

[6] Bardash, S., & Osadcha, T. (2020). CURRENT STATUS OF STATE FINANCIAL CONTROL OF UKRAINE AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT. *Baltic Journal of Economic Studies*, *6*(2), 17-24. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-2-17-24

[7] Bardash, S. (2022). Improvement of State Financial Control: Praxeological Approach. *Oblìk ì fìnansi*. № 3 (97). P. 38-45. URL: https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-38-45

[8] Костишин Ю.С., Петрук О.М., Виговська Н.Г. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави. Житомир: Видавництво ПП «Рута», 2021. 248 с.

[9] Бардаш С.В., Новак О.С. (2020). Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. *Облік і фінанси*, № 4 (90). С. 38-44.

[10] Краєвський В.М., Костенко О.М. (2018). Проектування когерентності облікових систем. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. Вип. 290. С. 123-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2018_290_17

[11] Kraievsky, V.M., Skoryk, M.O., Bohdan, S.V., Hmyrya, V.P. (2020). Coherence of accounting systems: transcendence of content and immunity of purpose. *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. Vol. 2, № 384, 176-184. https://doi.org/10.32014/2020.2518-1467.57

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).